څېړنوال دکتور عبدالحکیم هلالي

د پښتو شعر یې د فن نیمګړې الفبې

لارښودې

پښتو ټولنه

۱۳۵۵

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنرنوال دکتور عبدالحکیم هلالي

د پښتو ژبې د فونيميکي الفبې

لارښود

پښتو ټولنه - د پوهنې خانګه

مهتمم: محمد شيرين سنګرى

د پښتو ټولنې د خپرونو پرله پسې نمره "۲۱۷"

۱۳۶۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی محمد داؤد د افغانستان د دولت رئیس او صدراعظم

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېژندګلوي

د (انګلیسي په پښتو) قاموس تر چاپ وروسته، پښتو ټولنې تصمیم ونیو چې د (پښتو په انګلیسي) قاموس هم د چاپ د پاره تیار کړي. د دې دپاره چې لوستونکي په تلفظ کې مشکلات ونه ویني لازمه وګڼل شوه چې تلفظ په فونیمیک توګه وښیل شي. د فونیمیک phonemic توګو د ټاکلو دپاره پښتو ټولنې د ژبپوهانو او علمي پوهنو نمایندګانو ته بلنه ورکړه چې فونیمیک توري تعیین او تثبیت کړي.

د توګو د ټاکلو نه پس، د ژبپوهنې لوی مدیر څېړنوال دکتور عبدالحکیم هلالي ته وظیفه ورکړه شوه چې په دې باره کې یوه مفصله علمي مسوده ولیکي.

څرنګه چې د فونیمیک توګو په باب د علمي کمیټې فیصله وروستۍ پرېکړه ګڼل کېږي هیله ده چې د ګډوډۍ د مخنیوي دپاره به محترم لوستونکي د دې پرېکړې مراعات وکړي.

دا هم باید وویل شي چې د غیر لازمو نه د لوړوالي اکاډمیک اړخ لري. په لاتیني توګو باندې د پښتو د لیک اړوند لویه برخه کې نه یې د تخنیکو اقتصادي، تخنیکي او نورو ملحوظاتو له مخې د دولت له خوا ځانګړی تصمیم ومنل شي او یا عامه پرېکړه تعمیم شي.

څېړنوال محمد صدیق روهي

د پښتو ټولنې رئیس

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

عنوان مخ

لومړی برخه

۱ـ سریزه ۱
۲ـ د پښتو ژبې منلې سوې فونيميکه الفبې ۸
۳ـ د فونيميکې الفبې احتياطي توري ۱۱
٤ـ فونيميکه الفبې او دخيلې عربي کلمې ۱۳
۵ـ د پښتو ژبې بشپړه فونيميکه الفبې ۲۲

دوهمه برخه

۶ـ د کوهستان شفق (بېنوا) ۲۷
۷ـ لنډۍ ۳۳
۸ـ خومره به ښه وي (الفت) ۳۵
۹ـ لنډۍ ۳۸
۱۰ـ سپوږمۍ (بېنوا) ٤۰
۱۱ـ لنډۍ ٤٤
۱۲ـ ساقي (اجمل ختک) ٤۶
۱۳ـ سپوږمۍ (لايق) ٤۸
۱٤ـ محشر (عبدالباري جهاني) ۵۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د پښتو ژبې ږغیز خصوصیتونه د اوسني معمول لیک په مرسته په واقعي بڼه نه څرګندیږي. ددې علت دا دی چې :

۱) د پښتو ژبې په اوسني لیک کې ځینې واولونه د کلمو په ځینو برخو کې کومې مشخصې علامې (ګرافیمونه) نه لري ، لکه : د { ژړل } کلمه چې د پنځو فونیمونو (ږغیزو واحدونو) / ž-ə-r-ə-l / څخه جوړه ده ، خو په لیک کې یوازې په دریو تورو { ژ - ړ - ل } سره لیکله کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲) په اوسني ليک کي څو مختلف فونيمونه په يوه توري سره ليکل کيږي . د پښتو ژبي د بېلو بېلو فونيمونو (بېغيزو - واحدونو) لکه: /o/،/u/ او /w/ د پاره په اوسني مروج ليک کي يوازي يو توری { و } سته . مثالونه يې په لاندې کلمو کي ليدلای شئ :

کوړ - /kor/

سوړ - /sūr/

خوږل - /xwarəl/

۳) په مروج ليک کي د /a/ او /ə/ فونيمونو د پاره چي د کلمو په پای کي راغلي وي ، يوازي يوه علامه { ه } سته لکه:

زړه / zrə /

زړه / zara/

پسه / psə/

شپه / špa /

۴) په اوسني ليک کي کله کله د يوه فونيم (بېغيز واحد) د څرګندولو د پاره دوه توري ليکل کيږي . د مثال په ډول، د{ او به }

(c) ketabton.com: The Digital Library

{اوده}، {اود} کلمې چې په سرکې یې یوازې یوفونیم /o/ دی خو په لیک کې د غه یوفونیم په دوو توروو {ا+و} سره لیکل کیږي لکه:

اوبه - /obə/

اوړه - /oṛə/

اوړ - /oṛ/

په همدې ډول د پښتو ژبې د فونیمونو (بې غږیزو واحدونو) او گرافیمونو (تورو) ترمنځ پوره سمون نه لیدل کیږي. قاموس لیکونکو د غه د پښتو ژبې د بې غږونو او لیک ترمنځ بېلتون درک کړی دی نو ځکه کوښښ یې کړی چې په قاموسونو کې د پښتو لغتونو د لوستلو د پاره یو ډول سیستم غوره کړي. محمدگل مومند په خپل قاموس (پښتو سیند - ۱۳۱۶) کې د کلمو د لوستلو د پاره د مخففونو یو سیستم غوره کړی چې په لاندې ډول ښوول کیږي:

اخیستل - (م، مك، سامع، سا، حرمخ، سا)

ارزان - (مف، سا، مف، م، سا)

د پښتو قاموس لیکونکو بیا د پښتو سیند مرکب مخففو نه

لنډه ساده کړې دي . په دې قاموس کې يې د کلمو د لوستلو د پاره
د داسې بسيطو تورو څخه کار اخيستی چې هر توری يې د هغو
حرکتونو نمايندګي کوي چې اصلاً په عربي ژبه کې معمول دي، لکه

کور (ض، مج، س)

زړه (س، ز، س)

زړه (ف، ف، س)

په ظفر اللغات کې د کلمو د لوستلو د پاره د تلفظ پر ځای د کلمو
سېلابېز بېلوالی ښوول سوی دی او په زياتو برخو کې پر سېلابونو
حرکتونه هم ښوول سوي دي، لکه :

ايشول - (اِ - شَ - وَلْ)

ابتدا - (اِبْ - تِ - دَا)

په پښتو ژبه (قاموس) کې چې په پېښور کې خپره سوې دی د کلمو
د لوستلو د پاره د يوه داسې ترتيب څخه کار اخيستل سوی چې په هېڅ
نامه يې نه سو نومولای . ځکه چې کوم ثابت کلي سيستم نه لري.
د کلمو د لوستلو د پاره کله د سېلابېز بېلوالي څخه کار اخيستل سوی
او کله بيا د مطلوبي کلمې توري په جلا جلا ډول په قوس کې

ليکل سوي او حرکتونه يې ښوول سوي دي، لکه :

انډول :- (اَنډ + وَلْ)

استوګن :- (آ + سْ + تو + ګَ + نْ)

او داسې نور...

د غږ دول د لوستلو يا د تلفظ د څرګندولو سيستمونه نه دي چې د يوې خوا د ډېرو لوستونکو د پاره مشکل او د بلې خوا د کلمو تلفظ نه افاده کوي، بلکه يوازې د کلمو د توريو حرکتونه يا د کلمو توري او سېلابونه بېلوالی ښيي. د غږ دول سيستمونه د کلمو د نغښتو جوړښت او د نغښتو خصوصيت سره پوره سمون نه لري. دغه علت دی چې کله کله قاموس ليکونکي د سترو اشتباهاتو سره مخامخ سوي دي.

د پښتو ژبې په مروج ليک کې هغه کلمې چې په /a/ او /ə/ ختمېږي، د واوله واولونه په يوه توري { ه } سره ليکل کېږي. خو ځينو قاموس ليکونکو دغه د واوله واولونه چې د کلمو په پای کې راغلي وي د تلفظ د افادې په برخه کې ساکن بللي دي، لکه :

زړه (س زس)

زړه (فرِ ف س)

د غږ {ه} علامه چې په پورتنیو کلمو کې راغلې ده ، ساکنه نه ده بلکه په لومړۍ کلمه کې د /ə/ او په دوهمه کلمه کې د /a/ د غږونو څرګندوني یوه لیک نښه ده.

څرنګه چې د یوې خوا د پښتو ژبې د غږونو او لیک تر منځ بېلتون موجود دی او د بلې خوا د غږ د ول د تلفظ د افادې سیستمونه چې زموږ په قاموسونو کې مروج دي ، د کلمو پوره او سم تلفظ نه سي افاده کولای ، نو یوازنۍ سمه لاره به دا وي چې په پښتو قاموسونو کې د کلمو تلفظ په لاتیني توریو ولیکل سي.

په لاتیني توریو سره کېدای سي چې د پښتو کلمو سم تلفظ افاده سي.

څنګه چې اوس په پښتو ټولنه کې پر پښتو - انګلیسي قاموس کار کیږي ، نو ددې دپاره چې د پښتو لغتونو د تلفظ د څرګندولو دپاره د لاتیني توریو داسي سیستم غوره سي چې د یوې خوا بین المللی شهرت ولري او د بلې خوا په افغانستان کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ژبنیو تحقیقاتو کې زموږ د پوهانو ترمنځ یو معیاري حیثیت غوره کړې، نو د عمل په دې شمه د دوشنبې په ورځ په پښتو ټولنه کې یوه علمي غونډه وشوه. دې غونډې ته د فونیمیکې الفبې د تهاکولو د پاره دغه پوهان راغلي وو:

ښاغلی پوهاند عبدالحي حبیبی

ښاغلی پوهاند عبدالشکور رشاد

ښاغلی پوهاند رحیم الهام

ښاغلی عبدالرؤف بینوا

ښاغلی پوهاند دکتور سید بهاوالدین مجروح

ښاغلی ژبپوهنوال محمد صدیق روهي

ښاغلی ژبپوهاند دوی عبدالله خدمتګار

ښاغلی دکتور مجاور احمد زیار

ښاغلی ژبپوهنوال دکتور سید الشاه پولاد

ښاغلی ژبپوهنوال دکتور دولت محمد

ښاغلی عبدالجلیل وجدي

ښاغلی ژبپوهنوال دکتور عبدالحکیم هلالي

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې غونډه کې د پښتو ژبې د فونیمیکې الفبې په برخه کې پوره بحث او غور وسو. وروسته له هراړخیزې څېړنې، د - غونډې د ټولو ګډونوالو په خوښه د پښتو ژبې د ټولو غږونو د افادې د پاره یو فونیمیک سیستم ومنل سوچې دلته را اوړل کېږي:

د پښتو ژبې منلې سوې فونیمیکه الفبې

		د فونیمیکې الفبې توری	معمول توری
atal, sar, šp̣a	اټل، سر، شپه	a	ا
ās, wyāṛ, sabā	آس، ویاړ، سبا	ā	آ
bāṛ	باړ	b	ب
Paṣto	پښتو	p	پ
tor	تور	t	ت
ṭol	ټول	ṭ	ټ
joṛ	جوړ	j	ج
čākū	چاکو	č	چ

(c) ketabton.com: The Digital Library

		د فونیمیکي الفبې توري	معمول توري
ǰāy	ځای	ǰ	ځ
cok	څوک	c	څ
xor	خور	x	خ
dod	دود	d	د
ḍer	ډېر	ḍ	ډ
rap	رپ	r	ر
ṛūnd	ړوند	ṛ	ړ
zoṛ	زوړ	z	ز
žwənd	ژوند	ž	ژ
ẓağ	ږغ	ẓ	ږ
samūn	سمون	s	س
šəl	شل	š	ش
ṣāğəlay	ښاغلی	ṣ	ښ
ğamay	غمی	ğ	غ
kār	کار	k	ک

(c) ketabton.com: The Digital Library

معمول توری	دفونیمیکې الفبې توری		
گ	g	گډ	gaḍ
ل	l	لاس	lās
م	m	موړ	moṛ
ن	n	نن	nən
ڼ	ṇ	منه	maṇa
و	w	واده، ژړول	wādə, žəṛawəl
ه	h	هر، سهار	har, sahār
ي	y	یوړ، مېلمستیا	yor; melmastyā
ی	ay	سړی	saṛay
ۍ	əy	هوسۍ	hosəy
ي	i	ویر	wir (ځ ښ) Tši الښي
ې	e	تېر، مستې	ter, maste
و (مجهول)	o	کوړ	Kor
و (معروف)	ū	لوړ	lūr (ی منیم) Gūru گورو
پېښن	u	سر (په موسیقی کې)	sur

(c) ketabton.com: The Digital Library

زبر	1	×	ابرهٔ (حاصل)	ıbra
زورکی	ə		نیکه ،لوستل	nikə, lwastəl
درنج د غږ د بنو ولو د پاره دا لاندې علامه منل سوې ده:				
نج	́		کوتَه	kotá

احتیاطي: ث (θ)، ذ (đ)، ح (ḥ)، ص (ṣ)، ض (ẕ)، ط (ṭ)، ظ (ẓ)، ع (ʕ)، ف (f)، ق (q)، ء (ʼ)، معدوله واو (ʷ)، جرمني (w)، انګلیسي (v) او روسي (B) په (v).

د فونیمیکي الفبې احتیاطي توري

د پښتو ژبې د فونیمیکي الفبې د جدول په پای کې داحتیاطي په نامه ځیني توري لیکل سوي دي. د ژبنیو مسألو په علمي څېړنو کې ددې تورو لیکلو ته ضرورت لیدل کیږي. په همدې اساس د پښتو ژبې د فونیمیکي الفبې په پای کې دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي دي.

که وغواړو چې د دخیلو عربي کلمو، لکه: { ثواب، حوض، ذکاوت، صبر، ضرر، طالب، ظالم } اصلي عربي تلفظ او د دغو کلمو پښتو تلفظ سره مقایسه کړو، نو د مقایسې د پاره مجبوره یو چې د پورتنیو کلمو د اصلي تلفظ د افادې د پاره هم په فونیمیکي الفبې کې تاکلي توري ولرو. او س به د لته د مثال په ډول د پورتنیو کلمو پښتو او اصلي عربي تلفظونه په مقایسوي ډول په فونیمیکي الفبې سره ولیکو:

پښتو تلفظ	اصلي عربي تلفظ	په لیک کې
/sawā́b/	/θawāb/	ثواب
/hawẓ/	/ẖawẓ/	حوض
/zakāwát/	/ḋakāwat/	ذکاوت
/sábər/	/s̱abr/	صبر
/zarár/	/ẕarar/	ضرر
/tālíb/	/ṯālıb/	طالب
/zālím/	/ẕālım/	ظالم

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدا رنګه نور احتیاطي توري هم د دې مقصد دپاره لیکل سوي دي. د / ع ، ف ، ق / مفصله شرحه د (فونیمیکه الفبې او دخیلي عربي کلمې) تر عنوان لاندې راغلې ده.

فونیمیکه الفبې او دخیلي عربي کلمې

د پښتو ژبې په مروجې الفبې کې لس داسې توري ستـه چې په دخیلو عربي کلمو کې راځي. دغه لس توري په عربي ژبه کې دخاصو عربي بغونو دپاره تاکل سوي دي. که څه هم دغه لس توري په هغو کلمو کې چې پښتو ژبې ته داخلي سوي او اوس په پښتو ژبه کې مستعملې دي، لیکل کیږي، خو پښتانه یې د عربو په شان نه تلفظ کوي. دغه لس توري دا دي:

ث ، ح ، ذ ، ص ، ض ، ط ، ظ ، ع ، ف ، ق .

د دغو پورته نیو تورو د جملې څخه، چې په عربي دخیلو کلمو کې استعمالیږي او د عربي ژبې د خاصو بغونو نمایندګي کوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وه يې د پښتو ژبې د بڼې جوړښت پر اساس په مفخن د ول تلفظ کيږي.

او وه توري دا دي: ث ، ح ، ذ ، ص ، ض ، ط ، ظ .

مثالونه يې لاندې ښودل کيږي:

په ليک کې	عربي تلفظ	پښتو تلفظ
ثابت	/θābıt/	/sābít/
حاصل	/ḫāṣıl/	/hāsıl/
ذکي	/ðaki/	/zakí/
صادق	/ṣādıq/	/sādíq/
ضعيف	/ẕaʕif/	/zaʕíf/
طاقت	/ṯāqat/	/tāqát/
ظرفيت	/z̄arfiyat/	/zarfiyát/
ث ، ص	/θ, ṣ/	/s/
ذ ، ض ، ظ	/ð, ẕ, z̄/	/z/
ح	/ḫ/	/h/
ط	/ṯ/	/t/

مگر د {ع، ف، ق} تورونو د تلفظ په برخه کښې بیا خبره
بل ډول ده.

/ ع / ؟ / د خیل کانسوننټ دی چې په عربي دخیلو
کلمو کښې راځي. په لیک کښې {ع} لیکل کیږي. ځینې
پښتانه یې عربي ته ورته د / ع / په ډول تلفظ کوي. لکه:

عادت /ʕādát/

وعده /waʕdá/

عسکر /ʕaskár/

مگر ځینې پښتانه یې بیا د وینا په وخت کښې بیخي حذفوي
او یوازې په هغو واولونو اکتفا کوي چې تر / ع / وروسته
یا د مخه راغلي وي. د حذفولو طریقه یې په دې ډول ده:

۱) کله چې د دخیلو عربي کلمو د سېلابونو په سر کښې
/ ع / وي نو په وینا کې د هغه / ع / له منځه ځي او
یوازې د هغه واول څخه شروع کیږي چې په سېلاب کښې تر
/ ع / وروسته راغلی وي، یعنې په سېلاب کښې د هغه
واول څخه شروع کیږي چې تر / ع / وروسته موقعیت لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثالونه يې دادي:

په ليک کې	عربي اصلي تلفظ	حذف شوی پښتو تلفظ
عادت	/ʕādat/	/ādát/
عاجل	/ʕājɪl/	/ājɪ́l/
عبادت	/ʕɪbādat/	/ɪbādát/
عسکر	/ʕaskar	/askár/

٢) کله چې دې د عربي دخيلو کلمو د سيلابونو په پای کې /ع/ وي نو په وينا کې د غږ /ع/ له منځه ځي او سيلاب په هغه واول سره پای ته رسيږي چې تر /ع/ د مخه راغلی وي

مثالونه يې دادي:

په ليک کې	عربي اصلي تلفظ	حذف شوی پښتو تلفظ
موضوع	/mawẕoʕ/	/mawzó/
شروع	/šuroʕ/	/šuró/
استعمال	/ɪstɪʕmāl/	/ɪstɪmā́l/
وداع	/wɪdāʕ/	/wɪdā́/

ف /f/ دخيل کانسونينټ دی چې په عربي دخيلو کلمو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځي. ځيني پښتانه يې د /پ/ او ځيني يې د عربي تلفظ
په ډول /ف/ وايي. مثالونه يې دا دي:

فرمان /farmán/
فاصله /fāsɪlá/
فکر /fíkar/
صفت /sɪfát/

ق /q/ يو دخيل فونيم دی چې په عربي دخيلو کلمو
کې راځي. ځيني پښتانه يې د /ک/ او ځيني يې تقريباً د
عربي تلفظ په ډول /ق/ وايي. مثالونه يې دا دي:

قانون /qānū́n/
قاموس /qāmū́s/
حقايق /haqāyíq/

د پورتنيو لنډيو يادونو څخه دې نتيجې ته رسيږو چې:

۱) د عربي ژبې تولې هغه دخيلې کلمې چې اوس په پښتو
ژبه کې استعماليږي او په ليک کې د غو توريو [ث، ح، ذ،
ص، ض، ط، ظ] پکښې راځي د فونيميکي الفبې په داسې

تورو سره یې لیکو چې د دغو عربي تورو پښتو تلفظ څرګند وي لکه

ثابت /sābit/

صادق /sādiq/

ذکي /zaki/

ضرورت /zarūrát/

ظالم /zālim/

طاقت /tāqát/

حال /hāl/

۲) /ق/ او /ف/ د پښتو ژبې دوه دخیل فونیمونه دي. دغه فونیمونه په دخیلو عربي کلمو کې چې په پښتو ژبه کې استعمالیږي د اکثرو باسوادو پښتنو د خوا عربي ته ورته تلفظ کیږي. په همدې اساس هم په پښتو قاموسونو کې (د دخیلو عربي کلمو د تلفظونو په برخه کې) او هم په فونیمیکي الفبې کې د دغو پورتنیو عربي تورو په هغو لاتیني تورو سره لیکو چې د عربي تلفظونو د څرګندولو د پاره ټاکل سوي، لکه:

قاموس /qāmūs/

قول /qawl/

قلم /qalám/

حق /haq/

حقایق /haqāyiq/

فرق /farq/

فرعي /farɛí/

فیصله /faysalá/

فلسفه /falsafá/

فایده /fāydá/

فرمان /farmān/

صفت /sıfát/

هغه دخیلې عربي کلمې چې د تاریخ په اوږدو کې یې خپله بڼه بدله کړې او اوس په پښتو ژبه کې په اوښتي (مغلن) ډول استعمالیږي د پورتنۍ قاعدې څخه مستثنی ګڼل کیږي. د مثال په ډول، د {کمیس، وخت} کلمې چې اوس په دغه شکل ویلې کیږي او هم په دغه شکل لیکلې کیږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصلي عربي ليکلي شکلونه يې {قميص، وقت} دي.

که چيرې په قاموسونو کې د دې ډول کلمو تلفظ ليکو او يا غواړو چې دا ډول کلمې په فونيميکي الفبې وليکو، نو داسې به يې ليکو:

کميس /kamís/

وخت /waxt/

په پښتو ژبه کې داسې نورې مغغنې کلمې سته چې اوس په ليک او لوست کې يوازې په مغغن شکل مستعملې دي، لکه:

اديره /adirá/

اورته /awráta/

او داسې نورې ...

۳) /ع/ د پښتو ژبې يو دخيل فونيم دی. دغه فونيم په دخيلو عربي کلمو کې چې په پښتو ژبه کې استعماليږي، د اکثرو باسواده پښتنو د خوا د کلمو په زياترو برخو کې عربي ته ورته تلفظ کيږي. په همدې اساس هم په پښتو قاموسونو کې (د دخيلو کلمو د تلفظونو په برخه کې) او هم په فونيميکي الفبې کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه پورتنۍ توري په څنګ لاتيني توريو سره ليکوچي د عربي تلفظ دڅرګندولو دپاره تاکل سوي دي، لکه:

عادت /ʕādát/

عبادت /ʕɪbādát/

وعده /waʕdá/

استعمال /ɪstɪʕmāl/

د /ع/ فونيم چي د کلمو په پای کي راغلی وي، کڅه هم په اوسني مروج ليک کي ليکل کيږي، خو په زياتو مواردو کي نه تلفظ کيږي. په همدې اساس هم په پښتو قاموسونو کي (د دخيلو عربي کلمو د تلفظ په برخه کي) او هم په فونيميکي الفبې کي دد غه توري تلفظ نه ليکو، لکه:

موضوع /mawzó/

شروع /šuró/

اجتماع /ɪjtɪmā́/

وداع /wɪdā́/

او داسي نور...

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپورتني (فونیمیکه الفبې او دخیلي عربي کلمې) بحث پر نتیجې کې د پښتو ژبې د بشپړې فونیمیکې الفبې توري په دې ډول ټاکل کیږي :

د پښتو ژبې بشپړه فونیمیکه الفبې :			
معمول توري	د فونیمیکې الفبې توري		
ا	a	سړ، اتل، شپه	sar, atál, špa
آ	ā	آس، ویاړ، سبا	ās, wyāṛ, sabā
ب	b	بار	bār
پ	p	پښتو	paṣtó
ت	t	تور	tor
ټ	ṭ	ټول	ṭol
ث	s	ثابت	sābít
ج	ǰ	جوړ	ǰoṛ
چ	č	چاکو	čākū

(c) ketabton.com: The Digital Library

		دفونیمیکې الفبې توري	معمول توري
jāy	ځای	ʒ	ځ
cok	څوک	c	څ
hāsil	حاصل	× h	ح
xor	خور	x	خ
dod	دود	d	د
ḍer	ډېر	ḍ	ډ
zaki	ذکي	z	ذ
rap	رپ	r	ر
ṛūnd	ړوند	ṛ	ړ
zoṛ	زوړ	z	ز
žwənd	ژوند	ž	ژ
ẓaǧ	ږغ	ẓ	ږ
sam	سم	s	س
šlūmbé	شلومبې	š	ش
ṣāǧəlay	ښاغلی	ṣ	ښ

(c) ketabton.com: The Digital Library

		دفونيميکي الفبې توري	معمول توري
sādíq	صادق	s	ص
zarár	ضرر	z	ض
tāqát	طاقت	t	ط
zālím	ظالم	z	ظ
ʕādát, waʕdá, mawzóʕ	عادت، وعده، موضوع	ʕ	ع
ğamáy	غمی	ğ	غ
fāsılá	فاصله	f	ف
qānū́n	قانون	q	ق
Kār	کار	k	ک
gaḍ	ګډ	g	ګ
lās	لاس	l	ل
moṛ	موړ	m	م
nən	نن	n	ن
maṇá	منه	ṇ	ڼ
wādə́, žəṛawə́l	واده، ژړول	w	و

		د فونيميکي الفبې توري	معمول توري
har, sahār	هر، سهار	h	ه
yor, wyār, melmastyā	يور، وياړ، ميلمستيا	y	ي
kor, obə	کور، اوبه	o	و
sūr	سور	ū	و
sur	سُر (په موسيقۍ کې) ×	× u	پېښ
ıbrá, ımzá	ابره، امضا	× ı	زېر
wir	وير	i	ي
ter, masté	تېر، مستې	e	ې
saráy	سرى	ay	ى
heléy	هېلۍ	əy	ۍ
niká, zṛə	نيکه، زړه	ə	زورکی

د وهمه برخه

په دې برخه کې د پښتو ژبې د فونیمکي
الفبې د زده کړې د پاره یو خو شعرونه
او لنډۍ هم په اوسني مروج لیک
او هم په فونیمیک الفبې سره لیکل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکوهستان شفق

dəKohestā́n šafáq

هندوکش پر سر لمبې دي
که اسمان سره کناره ده

hendūkúš pər sar lambé di
Kə asmā́n sra kenārá da

دکوم سوي زرګي آه دي
یا د وینو فواره ده

də kūm sə́wi zırgí·āh day
yā də winū fawārá da

که چنګیز دغه توره
چې له تیکي را بکاره ده

Kə čangéz də ʕásər túra
či lə téki rāṣkārá da

یا خو بل د میني اور دی
دفلک پرې سوی کور دی

yā xū bal də míni or day
də falák pre sə́way kor day

دسکندر د وخت شهید دی
په حسرت گوري بگرام ته

də skandár də waxt šahíd day
pə hasrát gū́ri bagrā́m tə

یا لیوال روح دعاشق دی
چي ورځي د یار سلام ته

yā lewā́l roh də ʕāšuq day
či wərǰí də yar salā́m tə

یا واله د سرو شرابو
چي توییږي یوه جام ته

yā wālə́ də sro šarābū
či tūyiẓi yəwə́ jām tə

دا میدان د کربلا دی
که سالو سور د لیلا دی

dā maydā́n də karbalā́ day
kə sālū́ sūr də laylā́ day

دا زړګی د اسمان و چاود
که سینه د دیوانه ده

dā zırgáy də asmā́n wə́čāwd
kə siná də dewānā́ da

یا ساقی له لاسه ښکته
چپه سوي پیمانه ده

yā sāqí lə lāsá ṣkə́ta
čapá sə́we paymāná da

او که دی د عبرت لیک دی
ښه رنګینه افسانه ده

aw kə dars də ɛıbrát lik day
ṣə rangina afsāná da
موږ ته یاده جانبازي کړې
د نیکونو سربازي کړې

mūẓ tə yā́da jānbāzí kṛi
də nikū́nū sarbāzí kṛi
د مؤمن د زړه په وینو
شیرینو سور کړی لاس دی

də momín də zṛə pə winū
širinó sūr káray lās day
که کفن د شهیدانو
پرښتو نیولی پاس دی

kə kafán də šahidā́nū
pariṣtó niwə́lay pās day
یا د نیا کې خونریزي ده
په افق یې انعکاس دی

yā dunyā́ ki xūnrizí da
pər ofúq ye inikā́s day

یه ، شفق دکوهستان دی
را چاپېره پر اسمان دی

ya, šafáq də kohestā́n day
rāčāpéra pər asmā́n day

دې شفق کې ستورې ښکارې
که صدف دې سره دریاب کې

de šafáq ki stū́ri ṣkā́ri
kə sadáf di srə daryā́b ki

یا حساس زړه د شاعر دی
چې ډوب سوی په خوناب کې

yā hasā́s zṛə də šasír day
či ḍūb sə́way pə xūnā́b ki

یا یتیم دی او ښکلي څاڅي
د دې دهر په سیلاب کې

yā yətím day ťșki cāċi
ðəðe ðáhar pə selāb ki

که سپین غاښ دي ځلیده کي
د محبوبي په سره خوله کي

ka spin ğāș di jáleðə ki
ðə mahbūbi pə sra xwulə ki

دا پر غرونو اوریځ نه ده
دود سو جګ له کوهستانه

dā pər ğrūnū oryáǰ nə ða
dūð sū jəg la kohestāna

یا سپیري پاڼي تاریخ دی
چي قصي کړي له بامیانه

yā speré pāṇi tāríx ðay
či qəsé kṛi lə bāmyána

یا خوګرد زموږ د پښتو دی
چي باج اخلي له آسمانه

yā xū gard zumūẓ də pṣo day
či baj áxli lə asmā́na

دا چې شني ډ کې ولې دي
د اسمان د مخ خولې دي

ðā či šne ðəki walé di
ðə asmā́n də məx xwle ði

لنډۍ

تــه بختور يې سوداګره
چې مرغلرې خرڅوې شمېرې خالونه

tə baxtawár ye sawdāgára
či marǧalə́ri xarcawé šmeré xālū́na

ما د اسمان سپينه سپوږمۍ کې
چې د جانان پر کيږدۍ تل ولاړه يمه

mā ðə asmā́n spína spoẓməy ke
či ðə jānā́n pər kiẓdə́y təl walā́ṛa yə́ma

سپیني کوټې دي کنډوالې سي

زما یادیږي د کیږدۍ سره شمالونه

spini koṭe di kanḍwāle si

zmā yādizi də kizdəy sə šamālūna

که دیدن کړې ګودر ته راسه

زه به منګی په لپو ورو-ورو ډکومه

kə didán kṛe gūdər tə rā́sa

zə bə məngáy pə ləpū wró_wró ḍakawə́ma

ګودر ته جم راپسې راسه

یوه شېبه به دي په سره زړه وویمه

gūdə́r tə jəm rāpasé rā́sa

yawá šebá bə di pə sə zṛə wəwinə́ma

خوله به د خدای په رضا ډکم

منګی مي ولي سوروي لنده دي کړمه

xwlə bə də xdāy pə razā́ ḍə́rkam

məngáy mi wə́li ṣoraawé landá di kṛə́ma

٣٥

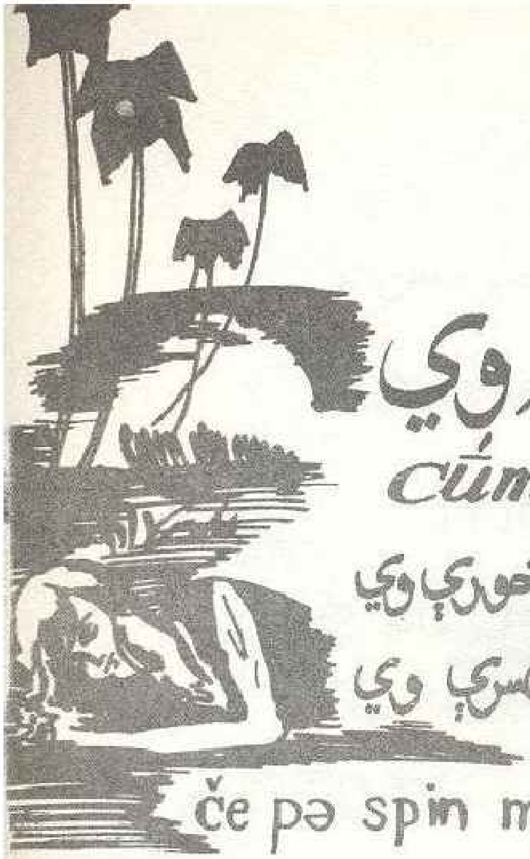

خومره به ښه وي

cúmra bə ṣə wi

چې په سپین مخ دې زلفې خورې وي
ستر ګې دې تورې شونډې دې سرې وي

če pə spin məx de zə́lfe xwaré wi
stə́rge de tóre šū́nḍe de sre wi

زه یم او ته یې نازو نخرې وي
خومره به ښه وي، خومره به ښه وي

zə yəm aw tə ye nā́zo naxcré wi
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

چې زه حیا کړم او ته شوخي کړې
زه جرئت نه کړم خو ته مستي کړې

če zə hāyā́ Kṛəm aw tə šoxí Kṛe
zə jurát nə Kṛəm xu tə mastí Kṛe

شې مهربانه او دلداري کړې
څومره به ښه وي ، څومره به ښه وي

še mehrabā́na aw deldārí Kṛe
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

چې مې حیا شي لږ غونده لرې
زه در نږدې شم ته وایې لرې

če me hayā́ ši laẓ ǧū́nde láre
zə dər neẓdé šəm tə wā́ye láre

در ته شروع کړم د عشق سندرې
څومره به ښه وي ، څومره به ښه وي

dər tə šuró Kṛəm də ʕıšq sandáre
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

چې ستا په غاړه وي امیلونه
زه دې وربل کې ږدمه ګلونه

če stā pə ǧā́ṛa wi amelū́na
zə de warbál Ke ẓdə́ma gulū́na

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته راته وايې د زړه حالونه
څومره به ښه وي، څومره به ښه وي

tə ráta wáye də zṛə hālúna
cúmra bə ṣə wi, çúmra bə ṣə wi

چې درته وايم په ما يې ګرانه
له ټول عالمه له درست جهانه

če dərtə wáyəm pə mā ye grāna
lə ṭol ʿāláma lə drəst jahána

ته وايې نه يم دومره ارزانه
څومره به ښه وي، څومره به ښه وي

tə wáye nə yəm dúmra arzána
cúmra bə ṣə wi, cúmra bə ṣə wi

چې شم بېخوده او هر څه وايم
ډېره دې زيا تر له حده ستايم

če šəm bexúda aw hárca wáyəm
ḍéra de zyáta lə háda stáyəm

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته راته وایې چې زه څو ستایم
څومره به ښه وې، څومره به ښه وې

tə rāta wāye če zə ɔcū stáyəm
cū́mra bə ṣə wi, cū́mra bə ṣə wi

لنډۍ

د نجلۍ تي ته مې لاس وروړ
د غرڅنۍ په څېر یې ووهل ټوپونه

də njəláy ti tə mi lās wárwər
də ğarcanáy pə cer ye wáwahəl ṭopū́na

د نجلۍ درې شیه مزه کړې
تنګې پایڅې زړې پڼې وارې ګامونه

də njəláy dre šáya mazá kṛi
tángi pāycé zṛi paṇé wāṛé gāmū́na

چې خوله مې خوږه صرفه پرې نه کړه
شکر نه ده چې په تول به کړ سینه

či xwlə mi xwre sarfá pre mákṛa

šaKára nə́da či pə tol bə Káma sína

سبا به بیا کډي باریږي

د دښت گلان به ستا لمنه بویوینه

səbā́ bə byā Kāḍi bāriẓi

də dașt gulā́n bə stā ləmə́na būyəwína

چي د وصال د پیالو وېش و

زه په ځنځیر د خپل قسمت تړلې ومه

či də wisā́l də pyāló weš wū

zə pə ǰənǰír də xpəl qismát təṛále wə́ma

که دي دیدن زما په کار وي

سپوږمۍ ته گوره زه پر بام ولاړه یمه

Kə di didán zumā́ pə Kār wi

spoẓmáy tə góra zə pər bām walā́ṛa yə́ma

(c) ketabton.com: The Digital Library

Spoẓmáy

سپوږمۍ

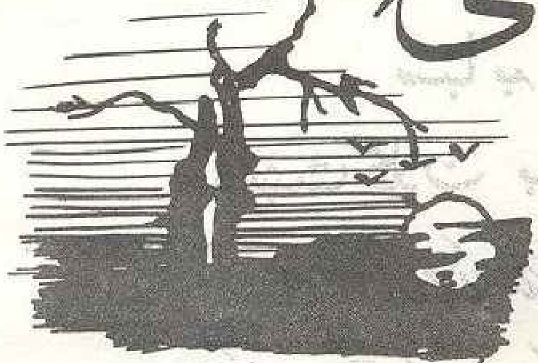

دآسمان لويه دنيا کي
ته سپوږمۍ ښکلې زيبا يې

Də asmān lóya dunyā́ ki
tə spoẓmáy ṣkwəle zebā́ ye

رنګ الوتې ګونه زرده
ته وېشتلې په زړه چا يې

rang alwū́te gūná zárda
tə wistále pə zṛə čā ye

جوړه ما غونډۍ غمجنه
څوک دې نسته يک تنها يې

Jóṛa mā ğūndi ğamjəna
cok di nəṣtə yak tanhā́ ye

راته ووایه له میني
څه در سوی نازنیني

rā́tə wə́wāya lə mini
ca dər sə́wi nāzaníni

لالهانده سره سوري
په شپه هرځای کي ولاړه

lālahā́nda sará sóre
pə špa har ǰāy ki walā́ṛa

محبت یو په زړه سوی
راسه کښینو سره دواړه

muhabát yū pə zṛə sə́wi
rā́sa kṣenū sará dwā́ṛa

زه به تاته زړګي تش کړم
ته وماته لاس ترغاړه

zə bə tā́ta zɪṛgáy taš kṛəm
tə wəmā́tə lās tər ğā́ṛa

(c) ketabton.com: The Digital Library

غم د میني به نیمی کړو
په یوازي سو مه ژاړه

ğam də míni bə nimáy kṛū
Pə yəwázi sar məžáṛa

ښایسته یې ګلالی یې
د اسمان پیغله نجلی یې

ṣāyistā ye gulāləy ye
də asmán pégla njəláy ye

لکه اوس چې یې پخوا هم
د مینو هرځای مله وې

láka as či ye pəxwá ham
də məyánū hárǰāy mla we

خوار مجنون که پرسارا و
ته هم سمه ورسره وې

xwār majnū́n kə pər sārá wū
tə ham sáma wərsará we

د شیرینې حال دې ولید
د فرهاد په غم کې ته وې

də širini hāl di wəlid
də farhād pə ǧam ki tə we

چې به راز د مینې خپور وو
د هغه مجلس دېوه وې

či bə rāz də mini xpor wū
də hağə́ majlə́s ḍewá we

مقتولان د عشق لیدل تا
په ورو ورو به پرې ژړل تا

maqtūlán də ɛišq lidə́l tā
pə wro wró bə pre žarə́l tā

وفاداره معشوقه یې
د عاشق د زړه توته یې

wəfādára mašūqá ye
də ɛāšúq də zra ṭotá ye

لنډۍ

طالبه خدای که به ملا سې
پر کتاب پروت یې یادوې شینکي خالونه

taléba xdāy kə ba mulā́ se
pər kitā́b prot ye yādəwé šinkí xālū́na

طالبه ړوند سې کتاب کت که
ستا د کتاب تر حاشو ډېر دي زما خالونه

tāléba ṛūnd se kitā́b kat ka
stā də kitā́b tər hāšó ḍer di zmā xālū́na

راسه د خان نوکري پرېږده
نوکر زما سه سپینه خوله به درکومه

rā́sa də xān nokarī́ prézda
nokā́r zumā́ sə spína xwlə bə dərkawə́ma

ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګین درڅخه ځینه

tínga me mə nisá pə ġež ki
sabā́ bə būy də lawangín dər cáxa ǰína

خلک په چول کې تالا کیږي
زه د اشنا تر سینې لاندې تالا سومه

xálak pə čol ki tālā́ kízi
za də āšnā́ tər siné lā́ndi tālā́ swə́ma

یو واري ټینګه په غېږ راسه
چې د ټټر روپۍ دې ګډې وډې کړمه

yaw wā́ri tínga pə ġež rā́sa
či də ṭaṭár rūpə́y di gə́ḍi wə́ḍi krə́ma

ساقي
saqí

ساقي چرته کاسه نیمه شراب لري کنه ؟
په خوا کښې چرته چنګ ویا رباب لري کنه؟

sāqí čárta Kāsá níma šarāb laré Kə na?
pə xwā Kṣe čarta čāngū yā rabāb laré Kə na?

ثواب د زاهدانو ملایانو شه نصیب
رندانو ته رنګین غونډې عذاب لري کنه؟

sawāb də zāhıdā́nū mulāyā́nū šə nasíb
rındā́nū tə rangín ǧúnde sazā́b laré Kə na?

مسیحه! دا منمه چې تر مړي راغوې
دارو چرته د سوي زړه کباب لري کنه؟

masíha, dā mənə́ma če tə mári raǧawé
dārū čárta də səwi zṛə Kabā́b laré Kə na?

چې مستو ته مباح کاندې په مېو لمبېدل
اوس وایه ملاجانه چې کتاب لرې کړنه؟

če mástu tə mabā́h kā́ndi pə máyō lambedə́l
os wā́ya mulājā́na če kitā́b laré kə na?

راغلی یم د خپله دنیاګی لاهو کوم
د خم کښې څه قطره نیمه شراب لرې کړنه؟

rāğə́lay yəm. dā xpə́la dunyāgə́y lāhū́ kawə́m
de xum kṣe ca qatrá nima šarā́b, lare kə na?

د خم بې عزتي ده او چې شونډې د اجمل
را واړوه ساقي څه مې ناب لرې که نه؟

də xum be ɪzatí da ūče šū́nḍe də ajmál
rāwā́rawa sāqí cə may nāb lare kə na?

Spoẓməy
سپوږمۍ

سپوږمۍ د لوړو غرو د پاسه شوېده شوېده
سپینه رڼا په لویو دښتو خورېده خورېده

spoẓməy də lwáṛu ğro də pása şwayedá swayedá
spína raṇā pə lóyū dáşto xwaredá xwaredá

وږمې د ګلو له عطرونو سره
شپې د شپېلو له آوازونو سره

waẓmé də gúlū lə satrū́nū sará
špe də špané lə āwāzū́nū sará

نشې د مېو له جامونو سره
زما په لاسو کښې څڅۍ ونه د ګناه اجول
توبه وه ماته

našé də máyo lə jāmū́nū sará

(c) ketabton.com: The Digital Library

zmā pə lāsó kṣe janǰirū́na ðə guná́ ačawə́l
tobá wa mā́ta

زه دنشي له پیچو تا به اوښتم اوښتم
دا د مچکو له ګرمیو تاویده تاویده

zə ðə našé lə pičo tā́ba awuṣtə́m awuṣtə́m
ðā ðə mačə́kū lə garməyū tāwedá tāwedá

ماله عصیان او ګناهو نو سره
دې له مستی او هوسو نو سره

mā lə ɛəsyā́n aw gunāhū́nū sará
ðe lə mastə́y aw hawasū́nū sará

ساقي له ډکو ګیلاسونو سره
لاڅې دمیني د وفا او د مستی کولې
حیا ویده وه

sāqí lə ḍə́kū gilāsū́nū sará
lā́fe ðə míne ðə wafā́ aw ðə mastə́y kawále
hayā́ widá wa

٤٥٠

دا په مستۍ کې زما له غېږې رنګېده رنګېده
زه په هوس او په ګناه کې ډوبېدم ډوبېدم

də pə mastә́y ki zmā lə ǧiże ṛangedá ṛangedá
zə pə hawás aw pə gunā́ ki ḍūbedә́m ḍūbedә́m

له تږيو تږيو ارمانونو سره
له سکلو سکلو عذابونو سره

lə táẓyū táẓyū armānū́nū sará
lə ṣkúlū ṣkúlū sazābū́nū sará

د زلمیتوب له کړاونو سره
د سباوون رڼا د ستر پرده وڅیرله
مینه رسوا شوه

də zalmitób lə kaṛāwū́nū sará
də sabāwū́n rəṇá də sátar pardá wә́cirəla
mína rwswā́ šwa

محشر

mahšar

شیخه مه راځه محشر دی مځکه سوځي اسمان سوځي
خم له اوره سره چوي پیاله سوځي مستان سوځي

šayxa mərāǰa mahšar day mǰəka swəǰi asmān swəǰi
xum lə órə sará čawi pyālá swəǰi mastān swəǰi

دسکروټو مجمرونه د سینو گرداب ته لویږي
په دوږخ کي پایکوبي ده چپه سوځي توفان سوځي

ðə skarwəṭū majmarūna ðə sinó gardāb tə lwiẓi
pə doẓāx ké pāykobí ða capá swəǰi tofān swəǰi

د سومه له خمه اخلي دجمشید په جام جامونه
د زردشت لحد اور واخیست خرقه پوش زاهدان سوځي

ðə somā lə xúma áxli ðə jamšéð pə jām jamūna
ðə zardāšt lahað or wāxist xırqapóš zāhıdān swəǰi

مهارت د عمر غواړي په مجلس چې ورګډیږي
د پخو رندانو ځای دی سست مذهب او ایمان سوځي

mahārát də súmar ğwāŗi pə majlə́s či wərgadīẓi
də pəxó rındā́nū jāy day sust mazháb aw imā́n swə́ji

بدمستي د هیاهوي دی توبې سر پر سر ماتیږي
چیغې وړ غلي محراب ته توبه سوځي شیخان سوځي

badmastí da hayāhū́y day tobé sar pər sar mātíẓi
čīği wārğle mıhrā́b tə tobá swə́ji šayxā́n swə́ji

دامسلک د خرابات دی په هر خم کي خرابه دي
حریفان پکښې غرقیږي ساقي سوځي رندان سوځي

dā maslák də xarābā́t day pə har xam ki xarābə́ydi
harifā́n pakšé ğarqíẓi sāqí swə́ji rındā́n swə́ji

د مطرب شهباز په لاس دی د احساس نغمې یې سره کړه
عقل فکر او ارخیستي اپلاتون او لقمان سوځي

də mutrīb šahbā́z pə lās day də ıhsā́s nağmáye srakṛa
sáqal fikar or axístay aplatū́n aw luqmā́n swə́ji

عقل لاړه ورکه کړې د جنون غېږې ته لوېږي
د مجنون فکر سلطان دی دانا سوځي نادان سوځي

šaqal lára wrǝ́ka káṛe dǝ junū́n ǧiẓi tǝ lwiẓi
dǝ majnū́n fikar sultā́n day dānā́ swǝ́ǰi nādā́n swǝ́ǰi

پای

د نصیر "هنر" پښتون په خط

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتور عبدالحکیم هلالی
دکتاب مؤلف

(c) ketabton.com: The Digital Library

DR. ABDUL HAKIM HELALI

PASHTO PHONEMIC ALPHABET

Pashto Academy

KABUL, 1976

Government Printing House

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library